

КОНТРОЛЁРЛАРГА ДАЯНГАШ

Амгы уеде Улут-Хем районда улусчу контрольдуң 24 бөлүктөрүнө болгаш 27 постдарында нийтти-ан-биле 477 киши хаара туттунган. Оң составында 207 партия, 67 комсомол, 140 профсоюз кел-гүнери база 54 ашыктар бар. Эрткен чылдарда турганыга 6 бөлүктөр, 5 постулар немешкен.

Боттарынның организациалары-ның иделгени эки күөсүдип, улусчу контрольдуң ажылыга иделкейлиг киришкен дээш 194 кишини база батап улусчу контрольларынның составына төлөөлөкчилер кылдыр кириген чорук оларга улут иделгедип көргүскени ол болур. Улусчу контроль бөлүктөрүнүн ажылы эки үзүртүп, оң ажылыга иделкейлиг кириш турарын барымдалаат, «Найрал» совхозун Кара-Талда Жакынай, «Улут-Хем» совхозун Айыраканда Сундуйну, «Күш-ажылы» совхозун колхозун Эйли-Хемде Дадар-оолду, Арыг бажында Бойбуй-оолду улусчу контроль бөлүктөрүнүн даргаларына ийи удаа батап сонгоган.

Моон алгаш көөргө, улусчу контроль бөлүктөрүнүн болгаш постуларынның хой кезин дааскан ажылы багыт эвес күөсүдип, четпестери илередир болгаш чылаадыр талазы-биле партия организациаларынның дайынчы дузалачылары болуп турарлар. Чаа сонгуттунган бөлүктөр даргаларында «УТКА 25 чылы» совхозтун Ак-Туруга эш Шокужан, «Улут-Хем» совхозта эш Шир-оол ажылы элзеп иделкейлигип турар.

Од бөлүктөрдө улусчу контрольлар ажыл-агыйнын чууга улашканын үлөжип алган, ажыл-агыйны эвес, оператив чок чүдүлгөн шипти-рилгип буруу шаап, илерзеп четпестери чылаадырлар херек кырында чедип ап турар. Чижээ, «Улут-Хем» совхозтун Арыг-Бажында болгаш «Күш-ажылы» совхозун колхозун Торгалыда бөлүктөрүнүн улусчу контрольларын үзгөн болгаш мал чөмгөн бөлөткөн таралары ажаал, каалаган турарында, мал чөмгөн сөөртүлгөндө улут четпестери илереткен, ону мыска хуулаа элип алган.

«Найрал» совхозтун Кара-Талда улусчу контрольдуң бөлүк (Дарга-эш Таскый) малдын үчөт-отчө-дүндө чамдык булчуула, акт-документтерин чогуу үш-шаанда тургусал поруктары, ол ышка мал ажылыга чамдык харысалга чок кижилерин хуулап алганында, малды чылааган чок черге хорамчага таварыштырган болгаш совхозтун ситенин самгыдаан фактыларын база төп сүт-баран фермасында илек кажаазынын септеткенин илереткенер. Улусчу контроль бөлүгүнүн саналын өзүгээр малды үчөт-отчөдүндө четпестери дугайын партия хураалына чуулашкан сөөлүндө байдал мурунку турганында эккизэн. Малды чылааган чок черге харысалга чогу-биле бүгүн кижилерин ажылында үндүргөн болгаш харысалга киирген, ситен оорлаан кижилерин кезекче харысалгазына киирген. Ферманын илек кажаазы септеткен. Мындагы үр-түннелдиг хынадаларын Хайра-каннын, Урбунуң болгаш еске-лаа улусчу контроль бөлүктөрүнүн ажылында көрүп болур.

Улусчу контрольдуң район комитетинин чанында штаттан дашкаар 6 кидистер ажылдап турар. Олар-нын составында улусчу контрольдуң штаттан дашкаар 35 инспекторлары бар. Оң иштинде эштер Докучек, Кызыл-оол, Прахын, Михайлов, Понамарева болгаш ескелерин-даа кызымк ажылы демдеглери чууга.

Улусчу контрольлар түгө четпестер илередиргени кызыгарлатат.

Чөптүг негелде

Танды районда Владимировка суур чуртталганын, бугуруге болгаш кулчура-амыраларын улут биче кандыг-даа туугуларын кымырлаа бергелдешки болбас, туугу матери-алды бөлөткөргө таварымчалыг арга-сынын белинде. «Совет Россия» колхозта уран-шевер бызак-чылар-даа бар, тыртар күш, машина техника-даа четтир. Мындагы туру-же суурда нийтинин чунар бажың чок болуп турар.

1961 чылда дөрт өрөддиг (чунар бажыңга планнан) чаа туугуну уруглар исиин кылдыр эле кыл-ган. Исиинин чуугузын билин-дир, ынчалза-даа ааа чаа, эң таарымчалыг туткан өрөддирлг тускай бажыңын кылды болуп турган. Азы өскөөр ажылаттыңан ол чунар бажыңын орунуга мынчага кандыг-даа туугуну кылды алдыр арга база турган.

Болжотун сөөлүг дөрт отчөттүг чыларын түннүн нийти хураалдары чунар бажын тулар ийтеринин лар-ры шиптирлери баштаар черге дагып турган. Колхозчуларын чөптүг негелдешин ханлылар, үндүргөн шиптирлери боттандыр талазы-биле баштаар черин даргазы эш Дубатов-тун четпес ажылдап келгенин мааа айтыр херек.

Бо айтыр колхозтун фермаларында, бригадаларында база четпес тургустунга. Каскал болгаш Артык-Узун фермаларда казанак чунар бажыңнары септээр азы чаартыр дугайында малчыларын негелдеш амдыга чедир боттобой.

К. КАМЧЫР-ООЛ.

тынмай, харын боттарынын оонаш-кан ажылыга үлөргө-чижектеп болуп, четпестери чылаадырында шүт боттары иделкейлиг кириш турары оларын бектик меделердиг чорутуң өзүп турарын база херек-чепе турар. Чижээ, «УТКА 25 чылы» болгаш «Найрал» совхозтар-нын аймак саанылары Мария Кошкар-оол биле Самба Чуван олар эрткен чылын инек бүрүзүгө оонаштыр 1814—1850 кг сүтү саап алганар. «Күш-ажылы» колхозун тракторист Владимир Рассохин колхоз бугуруге-зиге бектик көргүзүлгөн чедип алган дээш Тыва АССР-ниң Дээди Советинин президиумунун Хуулаал бижик-биле шаңнаткан. Малчынар А. Монгуш, Ш. Шой («УТКА 25 чылы» совхоз), комбайнер Алексей Тас-оол, хойжы Сат Сендажи («Х Улут хураал колхоз») болгаш еске-лаа боттары бугуругенин муракчылары болуп турарлар.

Улусчу контрольлар чаксы тарылга, ситен, тарва ажаап алыш-кыны дөн чергелиг кампаниялар үезинде хынадалар кылдып, хой кыргылдазы, малдын үчөт-отчөдү-нүн, техника камналганын дугайында болгаш еске-даа планнар күөсүлдеш-биле холбашкан чууга айтырылгач кичээгенин угландырып келгенер.

Ажыл-агыйны эвес, боттарында эрге-дужаалын соора ажылдар, ажил чызыр, нийтинин хөрөг-зинге кам чок чоруктары ажылы чон боттары илередип турар. Торгалыда кижик эмелдешинин ажилда-чыларынның комитетке келген чага-зын өзүгээр хынаада кылган. Ол эмелдешинин ажил-агый эргелекчи эрге-дужаалын соора ажылдап, самгалды кылдып турганы дээш, хама-ты Ботханын ол ажылында үндүргөн, ботунга ажылдаан ажазын эмелдешин кассасына дедир эгиткен. Бо ышка фактыларын Арыг-Бажы школанында ала-нелер база илереткен.

Чамдык организациаларынның улусчулар ажылы чонуну чаага-зын, хомудаларын профсоюзлар организациаларын кижилеген чокка көрүп, хомудалы болдуруп турар чылааганнарын хандыр көр-бейн, ону кыры-биле болгаш далаш-биле шиптирлээр чоруктар бар. Ону барымдалааш, бо талазы-биле болдуңу саанын комитет партия райкомунга болгаш райүксомка кириген. Бо дугайында хынадаларын улусчу контрольларын, партия, совет, ажил-агый организаци-аларын активчилерин күжү-биле чорутуп турар.

Партиянын болгаш чакастын директиваларын күөсүлдешин хына-зылаан, районун улусчу контрольларын эрткен чылын чамдык ажилдарын кылган. Район комитети улусчу контрольларын күжү-биле 35 аны-буру хынадаларын чорут-кан. «Жылга улут четпестери бол-дурган дээш харысалга киирген кижилерин хой кезин ботунга шип түнелди кылдып, улусчу кон-трольларын санал-ооналы өй-шаа-

да үлөп, четпестери чылаадыры-нын хемчеглерин ап турарлар.

Моон-биле чергелештир улусчу контрольларын ажылында ам-лаа улут четпестер бар. Чамдык партия эге организациалары болгаш пар-тикомнар улусчу контрольларын ажылынын иштинче кирбейн, бугу-руге планнарын күөсүлдеш, бот-тунени чигидири болгаш бугуруге продукциянын шынарын бедидири дээш демиселе оларын күжүн мөөн-невейн турар. Улусчу контроль-дуң чамдык бөлүктери боттары-ның кылган ажылынын чонга илет-кеп бербейн, кошкак инициатива-лыг ажылдап турарлар.

СЭКП Төп Комитетинин декабрь Пленуму улусчу контроль органи-аларынның ажылыга тодарай, билин-тир угланышкынын берген. Плен-умунун ол шиптирлерин удурутуга болдурбаашан, районун улусчу контрольларын амгы уеде малкыш-тагалашкынын организастыг эрти-реринче, келир чактын тарылгазын-га бүгү талаалыг белеткениринче, ажил-агыйны сөрүлгаларын сан-даа, шынар-даа талаа-биле чедип-киннин күөсүлдешин кичээгенин угландырып, турарлар.

Р. ХУНАЙ-ООЛ.

ШКОЛА МУЗЕЙИ

Школаның чурт-шинчилел му-зейи. Ол кандыг болуп ужуру-гу? Ону организастап тургузар-ла кандыг ажилдарын чорутса-кедигилги? Өөреникчилерин били-ли, меделерин бедидеринге, пати-роттук кижилдешинге кандыг ролду ол ойнарар? Биология башкысы Хертек Данырынович Калдар-оол 1964—1965 өөрө-диге чылынның эгезинде бо дугай-дын ботунуң башкы эш-өөрү-биле сүмөлөшкөн болгаш ук му-зейин тургузар өрөддиг школа-нын администрация-биле дугу-ржуп алган.

Музей тургузарын тодарай план ажылдап кылдыңан. Ажыл-агый мурунунда белеткел ажы-лы. Ол дээрке аны-буру экспо-наттар чылаады-ла болгай. Ин-чангаш тус-тус класс удуруткуч-лары өөреникчилер ортузунга со-циалисттик чарыштык болгаш сел-т организациаларынның планнарын-га «музейге экспонаттар чыла-дазы», «музей дерилгезинге классың кижилгези» деп чаа пунктуларын негелдешкен ол.

Башкылар болгаш өөреникчи-лер коллективин хайышкынын ажылы мындайр эгелзэн. Нийти план өзүгээр, баштайы уудаа экспонаттар чылаады этнография болгаш музеематика-же (акша аймаа) угландып тур-ган. Хууңуң-не башкыларын кайы бирези класында өөреник-

чизинин эскелиги, эргинин кандыг-ла бир ховар эдилгени азы акша, көөкөк аймаан Хер-тек Данырыновичте өкөп ду-жанын чачыл болуп берген.

Экспонаттар деген салыр пол-калар, витриналарын канчаар таарыштыр тургузарар? Мааза шевер холдарын кижилгези эр-гежөк чууга. Шеверлер бөлү-мүн Монгуш Маскыранович Ола-чук удурутуп турар. Музейни шимеде дерилгези башкы Олчу-кайын болгаш оң бөлүмүнүн кижилгези-биле ынчалдыр доо-зуган. Школаның македи база-ла кылдыңан. Ам харын экспо-наттар чылаадына чүгө баш-кылар, өөреникчилер эвес, ала-нелер база кириш, шыгжап чо-рааны ховар эдилгелерин ыла-хаа белекке сунуп негелдеш апаргылааннар. Инчалза-даа чам-

дыкта каттырыңгы таварылга-лар-даа тургулар.

Бир-ле эртен Хертек Калдар-оол эрткен сүргей школага чедип каап, дужаалтыңан экспонатта-рын сайгарып орган. Башкылар өрөддигин экинчи кизи соктаан. Кирип келсе-ле угады берген аша кижик. «Од-ла болгай, база бирези эскелиги ол-дур» деп, башкы өөрү хона берген. Кайы ындыг боор. Чуугалай берсе-ле: — Дүүн мези бичин уруум незинин чаа дарап алганы то-нуңа илер дөн мөңгүн өөктерин экеп дужааган-дыр, канчаар уусу боор бис, башкы?

Ажылып алганы стол хаар-жаанын иштинде, кылаадып чыткылаан мөңгүн өөктерге хыйыртый аарак көргөш, башкы хуулауруун туттунуп шыа-на: — Чуугады кончуг болза кан-

Арга-дуржулгавыс баяан

Республиканың ол-бо булуңнарында Кызылдын башкы институтуна азыно өөрөдигелг башкылар бо-ла чыгып каап, боттарынын билигери бедидип, башкылаашкынын чаа методтарын шипгезип ап тур-рлар.

Институттун педагогика факультетинин 4—5 курс-тарында бо кыжын болуулан лекциялар кончуг солун бооп, азыно башкыларын ажылыга чаа арга-дуржулганы институттун башкылар коллектив берген. РСФСР-нин школаларын алдарыг башкылары

Е. И. Лубошников ага класстарга орус дыл башкы-лаашкынын методиказын, В. И. Пуговкина ага класстарга сан башкылаашкынын методиказын болгаш дуржулганыг башкы А. С. Дубинина номчула уруктары эрттеринин методиказын кончуг солун, амдыралчы чижектерге көргүзүп тургаш номчаанын-дан бистин арга-дуржулгавыс баяан.

С. ОНДАР.

Ч. ЧУЛУДУМ.

Допчузу-биле

Каныг-даа ажылы түннөп тура, денелгени кылдыр артык эвес. Бунтуртук школазы бири чартык чылын өөрөдиге про-грамманын эрткен чылга болаарга элзеп бедидилгелг күөсүлгөн. Эрткен чылын ийги улауңуң түннелинде өөрөдиге хуузу 84 турган болза, ам ийги улауңа 91 хуу болган. Нийти школага 10 кончуг эки өөреникчи, 68 уаариктер бар болган. Бириг класстарын өөрөдиге 100 хуу болулаан.

С. СЕДИП.

Берт-Дар оутмак школазы бири чартык чылда өөрөдиге программанын 90 хууга күөсүл-ген. 1—4 класстар өөрөдиге программанын 94, 5—8 класстар — 84,7, 9—10 класстар — 92,7 хууга күөсүлгенер.

С. НАНГЫ.

Тес-Хем район.

Елизавета Макаровна Чемкова — Кызылдын № 7 школанын 2 «б» класынын удуруткучу баш-кымы. Оң удурутканы класстары чыл чылда чус хуу өөрөдигелг болуп келген. Амгы 2 «б» клас-нын 32 өөреникчилеринин 9-уу кончуг эки, 25-жи чүгө эки дем-лектиг өөреник. Башкынын улус өөрөдигелгинин шугумуна ажил-лаан стажы бо чылын 25 чыл бо-ган.

ЧУРУКТА: Е. М. Чемкованын класында башкылар турар. Фото А. СОДУНАМНЫ.

чаар, алыр-ла бооп тур силер ийин.

Белекке бергенин алымна-вас дээр-ле чүве болгай, моон-биле солуп аламыза чүү ирги. Бо шагда херээ эрткен чүве-де-дир, уру-дарыгта солуп боору магад чок.

Ашаа эрги шагда эдилеп чо-рааны оттуг, бижээни дерзинг экеп сунган. Ам канчаар, өөк-терин эгиткеш, еске белекти ху-лап алыр ужурга таварышкан.

Өөреникчилерин сонугурамы улут. Инчангаш тывыштын хой кези оларга оонажып турганы чуугажок. Планин ийи пункту-зу—этнография база музеематика ынчалдыр күөсүлгөн, ааа хамаарышкан экспонаттар музей-де боттарынын орун барып ээлепкенер.

Кылыр ажалдарын ам-даа хайызын ол дээр: суурун, сов-хозтун болгаш, безин чылаады, школанын төөгүзүн четчелеп чымырыга улут ажил негетти-нар. Дирг амытаннарын тур-дугтаан кештери, гербарийлер,

даг породадарынның коллекцияла-ры дээш, чонуну аас-чогаалын чымып бижире — бо-ла бүгү чо-руттуңуң турар-даа, чогуур тем-чөөдиг четчелеттинген. Инчал-за-даа Хертек Данырынович Улут-Чыргакке, тайгага тур по-ходтары организастап, аныарын тууру, үнүштерин чымып, даг по-родадарын шипап ал чораш, чет-челеп ап эгелзэн. Эң алымы, А.-Довураа, Кымыл, Хову-Аксы ынчаар чоруткылаан турисин по-ходтарын түннелинде, музейге чаа чүдүлөр немешкен, оң экс-понаттары улам бааан.

Амгы уеде бистин музейинис өөреникчилерин ынак булуңу: теөгү, биология, химия, геогра-фия, даг башкыларын тайыл-гыр ажылы чорутарында, көргү-зүлгү уруктар эрттеринге ап-тити чери, база ала-нелерин шко-ла-биле харылаадынын кол эве-нозу болу бергенине чоргаарла-нын турар бис. Инчалза-даа му-зейинин үндешилгезинин сетки-ли ам-даа божураваан. Хүн бү-рүдө-ле чаа экспонаттарын, куштарын болгаш дигир амы-таннарын туудугтаан кештери кестүп келгилери — оң сагыш-човаашкынынын түнели.

Инчангаш бистер, Чыраа-Ба-жы школанын башкылары, школавыста чурт-шинчилел му-зейинин тургустунуп келгени Хертек Калдар-оолдун эвеш эвес ажылынын, жүженишкенин түнели-дир деп санап турар бис.

Ташкент декларациязын күүседир-биле

ДЕЛ. Январь 21. (СЭТА). Бөгүн чазактын хуралы Г. Нияздын дар-галаашкыны-биле болуп эрткен болгаш ааа Ташкент декларациязын база ону күүседир-биле холбашкан айтырыларын чуугалажып көргөн деп, ИТИ дээр индий информас агентилеи дамчыдып турар. Хураалга премьер-министр Индира Ганди, даштыкы херектер министри Сваран Сингх, кам-галаа министри Чаван болгаш албанын өскө-даа кижилер олуршкан.

ДЕЛ. Январь 21. (СЭТА). Чесектиг таварлажышкынын үезинде туттурган ужудукчуларын солчур дугайында дугуруушкун Индия биле Пакистанын аразында чедип алынганын ол агентилеи дыңылдып турар.

Туттурган индий ужудукчулар даарта пакистан самолет-биле Делге чыгып келир дээрин Пакистанын Индияда дээди комиссариятын тө-лөөлөкчи корреспондентилерге дыңкаткан.

ДЕЛ. Январь 21. (СЭТА). Харылааларын чогуучулар дугайында Ин-дия биле Пакистанын аразында дугуруушкун хуң келген тулу-ва улам практиктиг хевирдиг болуп бар чорур.

Индий-пакистан чөрүлгөзүн тургустунуп келген соонда пакистан авиакомпаниянын самолету Чөөн Пакистанда Лакхоре орук аайы-биле Индиянын деңсизкэрин таварты бөгүн бирде дугайында ужузуп эрткен.

Ол самолет кыпар чүдү кууш алыры-биле Калькуттага барып хонган деп, Пресс траст өф Индия агентилеи дыңылдып турар.

ДЕЛ. Январь 21. (СЭТА). Тайбынын бүгү-иний чөвүлди Ташкент айын бүгү чуртка февралда эрттер дугайында шиптирлери хуулап ал-ган. Айны эрттерлери индий улустун ортузунга Ташкентинин өзүзүн бы-жылгаар сорутканы салып турар деп, тайбынын бүгү-иний чөвүлди-нин даргазы Диван Чаман Лал мелегелзэн. Ташкент декларациязын, тай-бын, каала-даа каттышкан чорукту болгаш империализмге удуз деми-селди деткири-биле чурттуң бугу районнарына массалыг чыскаалар-ны болгаш митингилери эрттерлери айткан хемчеглерге көрдүгөн.

Ядролуг бомба читкен?

НЬЮ-ЙОРК. Январь 20. (СЭТА). Ам чүс-чүс америк солдаттар Пало-марес чогуула (Испания) дилжө-кенин Гейгеринин счөктөктери-биле чорутуп турар. Вертолёттарын ду-залы-биле тырттырган ол черин улут чоруктары ол районда америк шиптир-агаар күштеринин коман-да-лашкы генерал Уалсонга соосал-лакчы генерал Деклошкын хем-чөкк экичн турар. Деклошкын сүт-чеглерин Чер-ортуз далайын сүт-эртирлелге база чорудуп турар.

Парлаатын дыңатканы-биле алырга, январь 17-де Паломарес районга халапка таварышкан, чуу-рудулур дүшкен «В-32» дээр бомба-лакчы самолеттуу иштине «ядро-луг тургузулгалар» чорая, а само-лёттун бузууларында ол тургу-зулгалар чок болган.

Стратегтиг укар чүдү командалы-дын төлөөлери Вашингтондан да-лаш-биле чедип келген. Херектиг ужуру политикаш тош-солаага че-дер чыгар турар, чүгө дээрге ол са-молет америк иперг баазаларын болгаш аэропорддарын сүрүй чөт-каны долган Барын Европанын де-вискэригге чуурудулур дүшкен.

Мензистин албандан дүшкени

ЛОНДОН. (СЭТА). Австралиянын премьер-министри Роберт Мензис ал-бандан бодуңуң дүжөр дугайын чар-лаан дээрин Рейтер агентилеи-биле корреспондентин Канберрадан дың-каткан.

Ам 71 хар харлаан Р. Мензис премьер-министрин албан-дуула-зын 16 чылда олуруп келген.

(СЭТА).

ТЕЛГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП ТУР

СОЦИАЛИЗМНИН АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРЫНДА

УЛАН-БАТОР. Совет Эвилелинчиг болгаш Моол Арат Республиканын аразына найрал, кады ажыла-жылга болгаш дузалалыга дугайында чаа керээт ат салдыган-ны Моолдун ажылы чоннары ишт чүдүдүзүлүшкүн-биле уткаан.

Чурттуң бугуруге, албан черле-ринде, күр-ажыл-агыйларында бол-гаш көдээ ажил-агый каттыжымш-кынында митингилер болуп, Совет Эвилелинчиг партия-чазак төлө-лөринин Моолга чоранынын түн-нелдеринге болгаш ат салдыган до-кументилерге ажил-ишчилер байыр чедип турар.

— Чаа керээт ат салдыганмы — совет болгаш моол удузтарын акы-дуула найралынын тогузуге эң улут боулушкун болуп деп, моол чон меделеп турар.

ПРАГА. Социалисттик чурттарын-чидыг палаталарынның төлөөлөкчи-лери

рилин үш хонук чөвүлде хуралы Брно хорайга болган. Делегациян Брнога боор эски армаракчы социалисттик чурттарын кижилге-зиниң дугайында айтырыгын чөвү-лд хураалга чуугалашкан.

Болгариянын, Югославиянын, Кубанын, Венгриянын, ГДР-ниң, Поль-шанын, Румыниянын, СССР-ниң бол-гаш Чехословакиянын садыг палата-ларынның төлөөлөкчилери хураалдыг ажылыга киришкен.

Од ярмарка «Техниканы тайбыңга болгаш депшилгеге бараан болу-рар» деп дозун-биле бо чылдың сен-тябрь 11-ден 20-ге чедир болуп эр-тер.

БУДАПЕШТ. Венгриянын Соци-алисттик ажилчын партиязынын ТК-зынын чалаанын өзүгээр Польша-нын Каттышкан ажилчын партия-зынын ТК-зынын бир секретары В. Гомулка, ПКАП ТК-нын Полит-

бюрозуңуң кезигүңү, ПУР-нуң Ми-нистрлер Чөвүлгөзүн Даргазы Ю. Цирякович болгаш ПКАП ТК-нын секретары З. Калшко олар на-йралдык алы-чорун кылдып, Бу-дапештиге чораян.

БЕЛГРАД. Югославиянын Слове-ска-Бистрица хорайында чаа алы-минин заводунуң тууду эгелзэн. Од бугуругенин туударына 10 млрд. ажыг эркт динар акшыны чарыг-дарын төлөвилзэн. 1967 чылда барып ажылгала кирер ол бугуругеге чылда 20 муң ажыг тонна алюминий прокатин бугуруге.

Алюминий удузтук — Югосла-виянын онугу металлургиянын бирези-дир. Дайын мурунундагы деңгел-биле алырга, чуртта алу-миний бугуруге 20 ажыг катан кө-вүдзөн.

БУХАРЕСТ. Крайовта одала-биле ажылдаар электростанциянын ту-дуула 100 муң киловатт күчүдү ийгиң аргат ажилгалаа кирген. Туугу доозуган соонда, ол дээрге Румынияга одала-биле ажылдаар эң улут электростанция болур. Оң күчүзү 1 миллион киловатт болур. Ам ол станцияда ийини 50—50 муң ийин — 100—100 муң киловатт дөрт агрегаттар ажылдап турар.

СОФИЯ. БУР-нуң Министрлер Чө-вүлгөзүн чанында Топ статистика эргелекчинин баштайгы сан-медзо-логы өзүгээр алырга, болгаш уде-түр 1965 чылдың планын 104,8 хуу кылдыр күөсүлгөн. Чурт аландан ажыг 350 миллион чыган лев акша-нын продукциязын алган. 1964 чыл-дынга деңсээрге уде-түр про-дукциязын бугуруге 13,7 хуу немей өскөн.

БЕРЛИН. Сөөлүг 4 чылдын дур-гуузда ГДР-ден даар

Башкы дугайында сөс

ЧЕЧЕНЧИТКЕН
ЧУГАА

Барангы дун. Суур узан. Чугле бар башкыда ийн сонга чыры дани уткуйин дэниин. дуну эттү. сылыстар дег, чырып хонар. Эжини соктап чедо берад, номчукчу. Кара-зыг чок ажылыштар—анылак херээ-жен башкы хулуурун уткуп кел-ди. Кымыл ол? Оон сеткил-чүрөөндө чүү дуйлуп каныг бозал хайнып чоруурул? Агаа ужуражып, хөөр-жип көрөдү.

...Школанын эжини ажыткаш, ки-рип келирин билек, айырап чайт че-чектер аразына кирген шыкаш, бир үе уругларын ыры-шоору кут-туруп тур. Херээжен башкы ында уруглар-биле четтинип алаш, ыры-нын алагынан өрөдип чоруп тур. Агаа чокшундап көп, менделешет:

— Өрөңкочилер кайы хире өрө-нип тур, башкы?— деп айтыртып.

— Эки-ле—дээш, менче хулуу-рууге, оон шоваа, улуг кара-ктарын, хертешизмээр дүмчүүн, ши-гелек, хөнү сынын, кызыл-хүрөн шырайын ылазылап четтисипти.

— Башкылар өрөөнчө моорла-нар!— деп, чаалашынан кириптерге, ону эдерипти. «Коммунистг жш-ажыл дээш» деп стил, Ленинни портретин, чыскай салган карта чу-руктар, солун, сеткүүд, номнар, ра-диопримки, дозун-пакаттар — шүптү-ла эмге-секселиг, шөверин бооп каадуу.

— Инет, силерни чогуу кым да-рип? Алыс чуртунар-ла бе?— деп-чү берген чугааны угуулаууларын эрди.

— Чок, куду Иймеге өзүп дорук-кан мен. Маана—Баян-Талага кел-ген, ажылап, чурттап тур мен. Алымны Монгуш Дадар Кудерекко-на дээр.

— Баш чыл башкылап турар си-лер?— деп, улам сийиктим.

— Ортумак школан дооскандан

бээр, амылгаа чедир, барыт 5 тыл-дын нүүрүн көрүп тур мен. Бо чер-ажылаарында таарымчалыг. Чону хундулээчел, уруглары өрөдилеге сонугураалыг. Кол-ла чүве: башкы-ларнын чагыс кижиге демини— деп, ол сеткилинден чугаалады.

— Силерини класынрада чеже ө-рөңкочилер бары?

— Мээң класымда 25 кижиге бар. Олар шүптү ийик-хеп, өрөдиде хер-екседи-биле бүрүн хандырттыган. Бирги чартык чылаа өрөдиде түн-нели чүс хуу болган— деп, ол өөрүш-күзүн илеретти.

Оок оожум болган бугуруелги үнүндө соругтаже чүткүдү, ажыл-га херымсалганы, ыныкшылы эскер-ип билери берге эвес.

— Аныак салгакчыларын өрө-дип, кижиздери—амыр эвес херек болтай. Силерини чедишкениненир-ини кол-ла чылдагынан чүдөл, баш-кы?

— Берге дээринер-ле чоп. Ынча-ла-даа ында каныг-бир онза чажыт бар деп чугаалап шылаас мен — дээш, баарында кыдыраштарын ажып, кезек бозанып ора уруглачу-ди.

— Менде каныг-даа хуулаазын чок. Бугу-ле башкылар-биле бир де-мө хөдөйлүп турар мен. Ийн кижиге: мен, 1 «б» класстын башкысы Хо-валыг Александр—бистерини, ары-ныста мындыг быжыг чаңыл бар. Бугу-ле кижээдереге дене, чаңгыс черге белеткенип турар бис. Бичээ-ге каныг аргаларын ажыгалаарын сүмөлөшүп, оон соонда кичээл ар-ткенде, чептерини чугаалажып, че-дишкенинени быжылап, чаа-чаа аргаларын дилеп тыварын орала-жып, хоочун башкыларын сүмө д-дир бил, солун, сеткүүдере парлаттын-ган чүдөдери болуулары-биле ажы-лап турар бис. Бирги классчыларын

бичин, номчуп, санап турар кылды өрөдиди башкылап чогаалчы ар-га-мережиди негээр. Кичээлдере херектип көргүзүп материалдары, чу-гаа сайырадырында ажыгыг чү-руктүг материал чогу кончуг хому-ланчыг. Орус школанын эге клас-тарынга өрөдиде номнарынны оңдуг чүрүктарын үзө кезип ап, улгаттыр пардаан слогтарын калы саазынар-га хырбаал, сөстөрүн пардамад бо-ган бижимел үжүктөр-биле өңүг кылдыр бижип ап турар бис. Чүрүк бургуз өңүг-ле болза улам акы. Чу-руктүг пакаттарын уруглар кончуг сонугураа болган номчурунга дү-ргө чаңгыр чүсө чорду, чүс дээр-ге, олар эртен урукка каныг чүрүк көргөйүн, оон дугайында чүнү но-наанын безин утпайн, сактып чоруур. Бичин уруглары коммунистг өзүг кижиздери—бистин кол-ла соруга-ныс. Кижизидиленин утказы — куш-ажылда Ындыг болганда, бис кичээлдере дигир амытаннар дү-зүдери, тыла улустуг эрги амиле-дери, ойнаар-кыстарын, стол, сан-дай болган өске чүдөдери кылдыр-тып турар бис. В. И. Ленинни амы-дырал-чуртталганын — ажыл-херөөн чугаалап, оларын Ленинни өзү-биле ажылап, чурттап, өрөдир кылдыр кижизидер бис.

Кижизидиле ажылында класстан дашкаар ажылдар удуз ролдуг. Класстан дашкаар ажылдарга дзы-бүр уран-чечен номнарын, хуулаа-зын, ийилиг тоолдарын номчуп бе-рип, колхозтун муракчалары-биле, школангы дозукчулары-биле ужу-ражышкыларын организастан. № 1 сүт-бараан фермазынче, хаан фер-мазынче, тараа складиныче, кемчи-эринче экскурсияларын кылып ту-рар бис. Колхоз бугурудгелеринде ажылап турар кижизидиленин куш-ажылы-биле өрөңкочилерни таныш-

тырып, материалды чагай чүдүдү кылдып турар кижизиди өттүренин-ге, куш-ажылы үнөлөринге, агаа ыныкшырынга экскурсиялар, ужу-ражышкылар удуз дузалыг боору практикадан көргөн бис. Биче-чаштарын кижизидилеги — баш-кынын өрөдиринде, ала-ненин хай-гааралында, сагыш чогаашкынында. Бис ала-не-биле ажылы бирги клас-чыларын буртукелин кылган хун-ден эгелзэн бис. Ала-не уруктарга олуржуп, бирги классчыларга кан-чаар дузаларын айтырып ап турар-лар. Бис оларга сүмөлөри берип, хуулааларын арттырып, кижизидиле ажылыга хамаарыштыр бөсөздары-ны чорууду турар бис.

Угүлел үзө төнгөн. Ам соруга: уругларын алыныг номчурунга ө-рөдиди. Бо соругуна боттандырып, дараазынын класынче ийи чылты чок ийичирин дээш карак кызыл ажылдар бис— деп, Монгуш Дадар сеткилинден чугаалады.

— Силер башкы институтун дооскан бөрү силер, аз?— деп, со-нуурталым.

— Чок, бот-өрөдиде-биле педа-гогика факультетинин 4-ку курсуун-да өрөңкочилер турар мен.

— Чеже уругларын өрөдиди, ки-жизидиле деп силер... Бо талазы-биле шаңнал-макталар каныгыл?

— Мээң ажылымнын эгеи бо-дур. Башкынын ажылы нарын, берге.

Кым-на бугу күжүн, билин харам чок өрөдиде херээге бээр болдур, ол аас-кежиктиг, чоңуга хундулуг, уругларга үлөгерлиг болдур. Бир эвес мээң бо бирги классчыларым шүптү өрөдиде чылын эки дооскам, өөрүшкүзүн илеретсе, меңээ шаңнал, мактал, аас-кежик ол болур— деп, Монгуш Дадар биче сеткилди хары-лады.

Монгуш Дадар кижилерге билиг бээр дээш уйгу-дыжын безин харам-наамас. Ол—сагыш чоңагыр ие, чоңук база чырыдыкчымы — аги-татор. Каа-даа, чораан-на чегинге, суртаал оңун кыппап, партиянын политиказын тайылдырлап орап. Мон-гуш Дадарнын ак сеткилдиг ажылы дээш профессионалду бугурууге ху-раалына агаа коммунистг куш-ажылыг шалыпчымы деп чагай ат-ты тывыскап.

Саая МАЙНАН.

Эртен чылын культура албан черлериниң көрүлөзүнө Барыин-Хемчик районун Шубоа кыда-библиотеканын ажылын эки деп көргөн. Оон эргелекчи Дондак Хураа кыска үеде библиотека ном таракчыларын организастан. Ол—суурин херээженер чоңу-ледилин база дээрин ЧУРУКА, Д. Хураа. Фотоз В. РАЧОВСКИЙНИИ.

өг-бүлө ээлеринге булчн Чамдык аптарнын утказы

Бачин уругларга ат шилеп алы-ры белең эвес херек. Агтар баа хей. Олар эрте-бурунгу дилдарын кайы бирээниге бир-ле уткалыг турган.

Аалаанда чамдык аттарнын утка-зы кирген.

Александр — удузтун мамгалачы-зы.

Анатодий — чөөн тала чүртүт.

Андрей — эрес шыдым.

Анися — чедишкенин.

Анфиса — чечектелген.

Афанасий — өтүм чок.

Вадим — содаачы.

Валентин — калык шырак.

Варвара — тердик.

Василий — хаан шивчилег.

Виктор — тилекчи оол.

Виталий — амыдыралты.

Галина — оожум, толтуг.

Георгий — чер ажылдыг.

Герасим — хундулуг.

Григорий — сергек.

Дарья — тилекчи кыс.

Евгений — буагыт.

Евдокия — чагай алдарыг.

Екатерина — кем чок.

Елена — чырыктыг.

Елизавета — балы сөстүг.

Зоя — амыдырал.

Зоя — хөдүг, өөрүшкүлүг.

Июлима — толга эргелиг.

Маймен — эң улук.

Мария — далайжы.

Мария — амыг.

Олег — удуз чагай.

Павел — бичик оол.

Петр — даш.

Прохор — ыраажы.

Семён — дынаагыр.

Тамара — арага кылдыр үвүш.

Тарас — деспес чангыг.

пныга уруп алып. Бус үнмөс кылдыр сакпын аскым хагаш, бузур-нуктур хайылыдыр. Бузурнуккан соонда, сакпынче 12 стакан сугну куткаш. 3/4 ста-кан ишти хуурайны сагалат хайылыдыр. Мунуң хайылыдыр-ганы болуп, эер чоокта хадганын база үстү пе-мей салыр.

ХААРГАН АН ЭДИ

Ан эдин дилинде-тей кескилзот, дузап аалыр. Бир талазын да-ган холааш, үеке хаа-рыпкыш, соусту холап-тын кылдыр төгөр-гөй, хей эвес лимон-тей кескеш, үс, кулач, суун, сметананы немен морковту холааш, сак-аалыр.

КАРТОШКАДАН КЫЛАН ЧЕМ

Карты-биле хайы-дырган картошканын ап-таш, чургааш, көүк-теген үс-биле холап алыадыр. Агаа чурга, дус, далган немээр. Ын-дыг кончуг хоюг эвес турар ужураут. Оон ту-раалаан-на хевирин протектерин туткаш, үске ийн талазында бижырыптар. Бо чепин смета-биле чыг-ре, кончуг таарымчалыг.

Чижек хемчээли: 500 грамм картошка, 100 грамм ак саржаг, 200 чурга, дус, 100 грамм далган, 200 грамм смета-на, бижырагында үнүш үзү.

дүк пөстөрдөн даараар, өңү болгаш чургу амы-буру, тору-биле уула-лаар, пөзүңге өңкөш азы алдыңналчак төгөр-гөй, өөткөргө, юбказын дорт бышкан. Фото В. Рачковскийни.

Бичин расказ

Тайганын дамырак кара суу өзен иштин куду баткан. Ол-бо талазында сугар өөрөшөп, бежен шаа километр эргенде, даш-шмээниг Теректиг-Хем болу берген. Шаакан азылар дег, себеп даамалар оон унун куу садалп баткан. Этпектерде кара-талдарын даамын суг хооап каан, ында балык-байлап эңдикер.

Колхоз суурун Теректинин эринде туткан. Хемини агымы хаага таарымшак, солгай та-ламынче эгеш, удуз-ууз ак көвүктөргөтүп апар-ган бачын чыдар. Эрик шыгынын ширин быжыг, ыччалаа-даа алаанда эзелин калык хооалган, чиндирини каап чыдар. Картошка сымс чеч-келтип, калусту калык ак-көк бүрүленип тур-да, хат халды бөрү, чер-даа, хем-даа дөмөй-ле, кыдырагы эскертишес.

Оон колхоза кепке бөрүн уштат туткан, сол-гай экинде ишчагы салып алаан, эр кижиге эртен суга көрүп турган. Куду-шмырак, чарап-даа эр: бажыныг дилдыраш дугу хаваанда балы келген, наарыны кирип шырай кара, карактары поваалап, дозурат. Эрини арынныг агарганын көрөп, бир берге аарыны шы-жыг эрттиргенин эскерип болур.

— Я-аша-аа!

Ону хоюг, чоон үнүг херээжен кижиге кый-гыган. А Яков шмечеп дивес, эрик-биле калы чай-ганын-даа турганзы.

— Я-аша-аа!

Бир-ле чүс дугайын күзеп болуп тур сен бе, азы кудулар тур сен бе, трактористер брига-ды? Чээрби шаа дүштүктарын аразылаан Анота сени иштин алгаш, өг-бүлө тузуп, деби-гир кулактыг бызааны сүттүг илек кылдыр өс-түрүп, тас дүктүг ымыал хаан отун улгаттыр азырап, чүзү-базын нотааларын удуз шөл-те тарып өсүргөни көргөп, сагыны хамып тур бе? Азы аварияга таарымшак, бергенде чы-каш, минип иээр араанда, Анота сөн армын-ге ээгип, сагыш чооан карактары көрүп ту-ганын сактып келдиң бе?

Анота бо-ла болгай: оон чаражын кымга де-нээр? Арны хунге хурере берген, ээлден-чымчан

ЧЫРЫК ШЫРАЙЛЫГ АНЮТА

сөстөр дыкнаалда, чырыкылаан бээр чазык шырайлыг. Ам оозу ширин, хүдөр шыкаш, ча-гыс дамыр-даа шмечеп дивес, кижиге болаарга— Яша оле ийн шарыг лотерея биледи болгаш чед-бен ашма эвес, а бир багай чүс сунушкан чүсө бе болган.

— Анота...

Эр ээлден-чымчан сөглө-даа, кымтыг сетки-линге бардан болган хораныг кылдыр сагыш-тырган. Оон ужуру мындыг чүсө-дир: Янвир чаа Яков үш ховута болган, малынын чамды-мын колхозка салдыкан. Яков бажыг иштине ындай-бээр кылаантп тургулаар. «Ам мен чү-нү-биле хоралдырып болуп ап турар-дыр, кон-чуг кузугуру» деп, Анота оле шугалап көр.

— Ынча-ла-да Яшанын ээлдэ кончуг!

— Меңээ сенден артык үнелиг кижиге чок-тур ийин. Даг дег ишкети-даа дилесем мен, илек дег алдынын-даа сураас мен...

Малын сымгадып салдытарга, Анотанын ажы-лы эвээксен, ам оон кара-ла Анота. Мото-циклден оозда-ла сазым алып болуп дег күзө-р, а Яков оон боламын билген дег маргыжар:

— Хоюуңуң амындаа чурттап чоруур бис, мындыг-ла болгай, аа, Анота?

— Ындыгы мындыг-ла, ыччалаа-даа эргели-ле болгай бис...

Маргыжары олчон апарган, ыччангаш кайы-зы-даа ымыч чок барган. Этпиг-найраалдыг чү-түп чоранын күштүг. Ыччангаш анык өг-бү-лөдө берге болган дүштүктүг демисел чоруп турган. Сактырга-ла, ол бүгү каш мал салып-кан ужуң болуп турган шыкаш, ыччалаа-даа оон утказы ханы...

Анота болуп туттунуп шыдаанын баар хун-даа келген. Яков малынын өртөн алып дээш чоруткан, хей кези-биле лотерея билеттери са-дып алган экилек. Анота сактырга, Яков ак-шанын чыжыкшак, курут кылаштан келген ыш-каш апарган.

— Анота...

Эрини үгү оожум, чүү-даа болбаан чүсө ыш-каш, шөлзөн дынаалган. Ыччангаш Анота хара-дай берген. Карактары каржызы кончуг чыдай

СОЛУН ЧУУЛДЕР, ФАКТЫЛАР

Төрзөн черге байыр

Леон дооранын чуртукчымы, доктор Паскаль аттыг хуу колледжинин ээси Андрей Максимович Лазарев 1964 чылдың чыныгында Франциядан дашкыкы турист болуп келген. Севастопольга чорак. Андрей Лазарев— шыгараңгыг орус далайжы болгаш фотодоочу Михаил Петрович Лазаре-вич (1788—1851) олуңчүг олуңчүг олу. Ол Севастопольга төртүткөп болгаш бичигинде ада-чези-биле кайы дашкык чуртче чоруткан, ол үеден бээр төрзөн чуртунга чакыс-даа катан корбаан.

Аалчы Кара-далай флудунда хоочун далай библиотеказынга барып, оон ном кадалаар байлак чер-биле, ылачын оон сурагыс ада-өбөзүнүн бодунда хамалжыр фонд-биле танышкан. Ол фондуну адмиралдын уруч адамы өлгөн соонда библиотекага белекке берген. Ол хоочун библиотеказын тургузарынга Андрей Лазаревич сурагыс кырган ачазы боду-биле кириш-кен. Совет Эмчелинде хоочун орус далайжыларын хундулуп турары-нча Андрей Лазарев оажок өрзөн. М. П. Лазаревке тураккал кылдыр би-блиотекада тураккал салбырамын, херек чурчуп болгаш адмиралдык чо-гаалдарын салган «Орус фотодоочулар» деп дөлөгелчиг ол көргөн.

Чамык чоруп тура аалчы, өг-бүленин чакчымын дүзүдүр бодумчук са-лышкычкынын библиотеказын фондунда кыргын күзеп тур мен дээш, Кезек үе эртенде, библиотеказын адрезинге 1000 рубльди ол шимиктен.

Чоокта чаа ол акша-биле гидрографиянын ховар номнарын дыка гөбүк садып алган. М. П. Лазаревич шимиктен чогаалдарынын үш томун Ле-онда М. Лазаревке белекке чордуп берген.

Кара-далай флудунун ыр болгаш танчы ансамблин Францияга оон көрүзүп чорак артисттер совет далайжыларын Андрей Лазарев-биле эвелең ужуражышкынын дугайын чугаалаан. Ансамблин артисттери чанар үезинде А. М. Лазарев төрзөн черге байыры дамчыдарын олардан дилээш, мектеп турган.

Сергей ШАНТЫРЬ,
ПМА-нын корреспонденти.

КЫРГАННЫЧ ОЛЧАЗЫ

Удгелгич «Шалымчы аңчы» деп артелиниң эң дээр аңчымы Бенка Калудзкога тайгадан эзп келген. Ол удгелгич 80 харлаар. Ынча-ла-даа ол ирчүкчү хевээр шудун хаактап, часпас адар хевээр.

Сикот-Алиньин арга-арыгларында ол чүс-чүс оруктарын ажыткан. Бо чылын бо хоочун аңчы кайгыжык арбын олчалыг болган. Бугун чартык айдың дүзүлүндө ол 20 кыш, чүс-чүс ишкенин, күндүстөрүн болгаш күзгөндөрүн алуурган. Бир эвес артелиниң он анык аңчыларынын олчазын кадырлар-даа болза, хоочун аңчымын, сеземин кижиниң олчазында биче-ле ажар.

Бенка Калудзкога сезончүг планын удгелгилерин аразынга бир-ле ди-дгарында боттандырган болгаш база бир онгалганы күсөдирин иштитир-дээр.

ГВАСЮГИ (Хабаровск край). (СЭТА-нын көрү)

Нуда белээ

Ростов областын Сальск хоорайынын анык туугулары Рима биле Алексей Бело-гудовтарын кула-зынга дыка хей өңү-терти келген. Чаңыл баугаар кижиге бурзу-белектиг келген. Өг-бүлө туткан кижилерге баштайгы хүдөн эг-лээт-ле негетинип ке-

дир эт-септи болгаш ба-жыг херексесиниң бе-лекке берип турган. Бе-лектерин аразынга ө-бүленин келер үеленг негизгүне бичин хойделгичтер болгаш өмөсиктер-даа бар бо-лган.

Аалчыларын бирээш бодунуң белээ кылдыр акша-бараан лотере-янын билдин берген. Ол экине үнелиг белек болган. Ол билетке «Москвич—408» дээр ав-томобиль таарымшак.

Редаторнун оралкычы Д. О. БЕГЗИ.

ХЕП

Хевисти кончуг дүргө аптаар ужурга таарымшаклар. хоюг дү-ту хевисти кырынга чашкан, чы-дыг сугга өттүрүп каан шпробил-биле хевисти кырып шпробил каап-тар.

Дүтөн кылган хевисти савааныг сугга өттүрүп каан пас-биле чодуп аптаар.

Хевисти кыжын доң хар кырынга сиптп кааптарга, доозуну арлыч-чал.

СӨСТҮН КҮЖҮ

Фондизинин «Недоросль» деп шилдизде Митрофанушканын ро-лютта 18 харлыг Алексей Нико-лаевич Оленин ойнаткаш. Ол оол оон билдирең-өрөнтөш, ол үелни эң культурул кижилериниң бирээш— чуртла академиянын президенти. Петербургтун хей-ипти библиотеказынын директору, орус чүрүктүлөрүн сонугурагчы-ны. Криволиг болгаш Бриолдун өвчү боту берген.

ХЕВИСТИ АШТААРЫ

Хевисти кончуг дүргө аптаар ужурга таарымшаклар. хоюг дү-ту хевисти кырынга чашкан, чы-дыг сугга өттүрүп каан шпробил-биле хевисти кырып шпробил каап-тар.

Дүтөн кылган хевисти савааныг сугга өттүрүп каан пас-биле чодуп аптаар.

Хевисти кыжын доң хар кырынга сиптп кааптарга, доозуну арлыч-чал.

СӨСТҮН КҮЖҮ

Фондизинин «Недоросль» деп шилдизде Митрофанушканын ро-лютта 18 харлыг Алексей Нико-лаевич Оленин ойнаткаш. Ол оол оон билдирең-өрөнтөш, ол үелни эң культурул кижилериниң бирээш— чуртла академиянын президенти. Петербургтун хей-ипти библиотеказынын директору, орус чүрүктүлөрүн сонугурагчы-ны. Криволиг болгаш Бриолдун өвчү боту берген.

БЫЛИП

Хачыныг баян даа узу-биле чаап аларга, чидий бээр.

Демарден кылган херексесиниң тускай хаварына 5—6 борбак наф-талин-биле калы шыгжап турарга, дадарбас болур.

Хептиа көфе азы шай төгүлгөн черинге глянцтерин куткаш, ийи-сүт-биле чүп кааптарга, арлы бээр.

Сүттү шил азы баалыныг савага куткаш, серини, нарангы черге ту-гузар. Сүт хей чырыктыг черге я-таминерин, чепишпиг чүдөдери чидир.

Нат-чимас аймааның пөске деген черин хайып турган ийи сүтга 12 минутта сунтарга арлы бээр.

Демир хуулаа сугуу көдүргө, болгачок-ла тектү бээр болтай. То-гөргөк шыгы дозу сугулу хуулаа сун алырга, сүт белең төгүлбөс.

Эт тыгтар херексесини глянц-тер-биле чаап каарга, дадарбас бо-лур.

Дерден хиринки хепти аштаар-да, бир стакан хайылыдыр сугга бир шопулак укусту азы савааныг холап алган аштаар, а торгу ма-териалдыг пас болза, бензи-биле аш-таарга арлымчал.

Бир эвес дерден хиринки хеп үр болу берген болза, 3 шопулак спиртти, бир шопулак дусту база 3 шопулак напастардыг спирти шү-тузун холааш, арыг пөстү оң-биле шыгыткаш аштаар. Оон соонда, арыг, кургаг пас-биле база катан дүрбүп кааптар.

Шилден кылган савааларын элзип ургак сакпынга сукнаш, суг кут-каш, үр эвес үе иштинде улуз эвес отна хайылыдыр, соотнаш, арыг сугга чүп кааптарга, ол саваал-нын сугга белең бузулбас апар.

КИНО

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

«НАВЫРАЛ»: Уругларга дигир-чуртуктар 10, «Онаа» комсомолунин амыл-чымы 12, 2, «Муң дүне даш дөжөк кырынга» 4, 5, 55, 750, 943 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алдын нас» 9.30, 11.15, 1, 4.30, «Вильгельм Тель» 3.15, 9.45, «Далгара өжөн негизчилер» (1-ги, 2-ги сериялары) 6.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Черне куулар» 10.30, «Вектиг чажымы» 11.30, 1.15, «Партияг бурган неэини дуганы» (1-ги, 2-ги сериялары) 7.15, 9.15, «Тарактын артист» 3, 5.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын нас» 10, «Адрес чок уруг» 11.45, 5, «Креет эдилекчилер» (1-ги, 2-ги сериялары) 1.30, «Чеди алышкыга чеди душ-тук» 7, 9 шактарда.

ЯНВАРЬ 24-ТЕ

«НАВЫРАЛ»: Уругларга дигир-чуртуктар 10.30, «Баштайгы бастыла» 12, 1.45, 3.30, 6, 7.50, 9.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Джура» 10.30, «Муң дүне даш дөжөк кырынга» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Алдын нас» 10.50, 2.10, «Вильгельм Тель» 12.30, 3.40, 5.30, 7.20, 9.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хүн болгаш шаа» 3, 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

РЕДАКЦИЈАНЫН АДРЕСИ: Кызыл, Шетинкин — Кравченко куучузу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнун 24-63, редакторнун оралкычыларын 35-24, 25-38, харыскалгалыг секретарынын 23-35, партияг амыл-чымын 23—54, агитация болгаш пропаганда кылдынын 37-13, баа көзө амыл-агыг амыл-ага кылдынын 21-27 иштинге информация кылдынын 20-60 бугалтериянын 31-75 корректорларын 27-41. Солун келбей берганда 32-75 телефонче долгас.

Тыва АССР-нин Министрлер Чувалелиниң чанында парлалга өргөлиниң типографиясы.

ТС—00742